

**Meslek Liselerinde Öğrenci Devamsızlığının Nedenleri ve Olası Çözüm Yollarına İlişkin
Yönetici Ve Öğretmen Görüşleri**

**The Causes Of The Students' Absenteeism In Vocational High Schools and The Opinions Of
Principles' And Teachers' On The Possible Solutions**

Aycan ÇİÇEK SAĞLAM¹ Nazlı DÖNMEZ²

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, bireyin hayatını olumsuz etkileyen okul devamsızlığının nedenlerini ve olası çözüm yollarını, yönetici ve öğretmen görüşlerine göre belirlemektir. Nitel yaklaşımın kullanıldığı araştırmada, katılımcılara iki açık uçlu soru yöneltilmiştir. Uşak ilinde yer alan meslek liselerinde görev yapan 24 okul yöneticisinin (müdür ve müdür yardımcısı), bu liselerde görev yapan 8 rehber öğretmenin ve 20 meslek dersi öğretmenin katıldığı araştırmada dokuz grup oluşturulmuş ve her grubun görüşleri alınmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, okul devamsızlığının en önemli nedeni, eğitim sisteminin kendisinden kaynaklanan nedenlerdir. Başlıca devamsızlık nedenlerinin, yönetmeliklerle öğrencilere sağlanan devamsızlık hakkı ve meslek liselerinin müfredatlarının ağır olmasından kaynaklandığı görülmüştür. Katılımcılara göre devamsızlığın çözümünü için öncelikle ilgili yönetmelik ve müfredat programlarının yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Devamsızlık, devamsızlığın nedenleri, meslek liseleri

Abstract

The main purpose of this study is to determine the causes of school absenteeism which negatively affect the lives of individual and possible solutions according to principles' and teachers' opinions. In the research, which is used qualitative approach participants were asked two open-ended questions. The participants were 24 principles (directors and assistant director), 8 counselors and 20 teachers who work in vocational high schools in Uşak. In the research, nine groups were formed and the opinions of the groups were taken. According to research's findings, the most important causes of school absenteeism were due to reasons of the education system itself in this kind of high schools. The heavy curricula of the vocational high schools and the right of absenteeism to students with regulations were found to be the major causes of absenteeism. According to participants, it is primarily necessary to reorganize the relevant regulations and curriculum to solve the absenteeism.

Keywords: Absenteeism, causes of absenteeism, vocational high school

Giriş

Gelişmiş ülkeler, insan kaynaklarını istedikleri niteliklere uygun olarak yetiştirebilmelerine karşın, gelişmekte olan ya da gelişmemiş ülkeler, kalkınmalarına katkı sağlayacak nitelikte vasıflı eleman yetiştirmekte sıkıntılar yaşamaktadırlar. İnsan kaynaklarını doğru şekilde kullanan ülkelerin verimliliği artmaktadır. İnsan kaynaklarını nitelikli bir şekilde yetiştirmenin tek yolu ise her seviyedeki mesleki eğitime önem vermektir. Bu konuda örnek gösterilebilecek en önemli ülke kuşkusuz Çin'dir. Küreselleşmenin hızla hepimizi içine aldığı bir dünyada, teknolojik değişimlere ayak uydurabilecek nitelikli eleman yetiştirmek çok önemli bir boyut kazanmıştır. Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi (International Institute for Management Development -IMD) tarafından her yıl yayımlanan "Dünya Rekabet Gücü Yıllığı", ülkelerin rekabet güçlerini, ekonomik performans, hükümetin etkinliği, iş ortamının etkinliği ve altyapı başlıkları altında toplanan 331 kritere göre değerlendirmektedir. 59 ülkenin karşılaştırıldığı 2011 Rekabet Gücü Araştırmasında Türkiye, önceki yıla göre 9 basamak yükselerek 39. sıraya çıkmıştır. Bu verilerde Hong Kong, Çin ve Amerika ilk sıralarda yer almakta ve Singapur, Tayvan, Malezya, Şili, İzlanda, Endonezya gibi gelişmekte olan birçok ülkede Türkiye'nin önüne geçmiştir. Bu sonuç, Türk eğitim sisteminin nitelikli eleman

¹Doç.Dr. Aycan ÇİÇEK SAĞLAM, Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Uşak, aycan.cicek@usak.edu.tr

²Yüksek lisans öğrencisi ve İngilizce öğretmeni Nazlı DÖNMEZ, Uşak Üniversitesi, Uşak, nazlidonmez@hotmail.com

yetiştirmek konusunda zayıf kaldığının bir işareti olarak kabul edilebilir (MESS, 2014, s.3). Ulusal kalkınma çabalarında büyük umutlar bağlanan mesleki ve teknik eğitim kurumlarının uzun süredir çeşitli sıkıntılar yaşıyor olması ve önemsenmemesi bunun en önemli sebeplerinden biri olabilir.

Eğitimin bireysel olarak en önemli getirilerinden birisi, bireyin hızlı bir değişime uğrayan bu dünyada ve gelişen rekabetçi piyasada tutunabilecek yeterli işgücü ve becerilere sahip olmasını sağlamak, bunun sonucunda da bireyin işsiz kalma ihtimalini azaltarak, refah ve mutluluk içinde hayatını sürdürme imkânı yaratmaktır. Ayrıca, bireylerin eğitim seviyeleri yükseldikçe gelir seviyeleri de yükselmektedir (DPT, 2001).

Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları iş, hizmet ve sağlık alanlarında ihtiyaç duyulan ulusal ve uluslararası meslek standartlarına uygun nitelikte insan gücünün yetiştirilmesini, mesleki bilgi ve becerilerinin güncelleştirilmesini ve uygulanan programlarla girişimcilik bilinci, meslek etiği, iş sağlığı ve güvenliği kültürü ile iş alışkanlığının kazandırılmasını ve mesleki eğitim görenlerin istihdama hazırlanmasını amaçlar (Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 2013). Bahsedilen bütün hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için, öğrencinin derslere aktif katılımı yani devamlılığı önemlidir. Genel olarak bakıldığında eğitimin, toplumların gelişmelerine büyük destek sağladığı kabul edilmektedir. Bu noktada özellikle ülkeleri ileriye taşıyacak olan gençlerin eğitimlerinin son derece önemli olduğu görülmektedir. Tüm bunlara rağmen gençlerin eğitim hayatlarına devam etmelerinin önünde çeşitli engeller olduğu da bir gerçektir. Bu engeller zaman zaman gençlerin eğitim sürecinden uzaklaşmasına, bazen de tamamen eğitim yaşamından kopmalarına neden olmaktadır. Oysa gençlerin istedik bir eğitim ve öğretim yaşantısı geçirmeleri için öncelikle örgün eğitim sürecinin içinde aktif olarak bulunmaları diğer bir deyişle okulda sürekli bulunmaları gerekmektedir. Bu durumu engelleyen en önemli sorunlardan birisi devamsızlıktır (Giresun İli Valiliği, 2013, s.5).

Devamsızlık, herhangi bir eğitim kurumuna kayıtlı olan ve “öğrenci” olarak adlandırılan bireyin, kayıtlı olduğu kurumdaki ders faaliyetlerine aralıklı veya sürekli bir biçimde katılmaması olarak tanımlanabilir. Devamsızlık, ortaöğretim kurumları yönetmeliğinde de olduğu gibi özürsüz ve özürsüz olarak iki ana başlık altında incelenebilir. Bu devamsızlık durumları çeşitli nedenlere bağlı olarak aralıklı, sürekli bir biçimde görülebilir. Özürsüz olarak yapılan devamsızlıkların belli bir derse karşı, okul saatinin tamamına, okulun ilk ve son ders saatlerine kısa ve uzun süreli biçimlerde gerçekleştiği görülebilir.

Stoll (1990) devamsızlığı, “meşru bir nedeni olmadan okulda bulunmama” olarak tanımlamaktadır. Literatürde devamsızlık iki tür olarak belirlenmiştir. Birincisi “alışkanlık” haline gelen, ikincisi ise “sürekli” hale gelen devamsızlıktır. Ohio yasalarına göre, alışkanlık haline gelen devamsızlık, öğrencinin beş ya da daha fazla gün okuldan kaçması, sürekli hale gelen devamsızlık ise yedi ya da daha fazla gün okuldan kaçması olarak tanımlanmıştır (Clifford, 2005). Türkiye de ise ortaöğretim kurumlarına devam zorunluluğu olduğu için, okula herhangi bir sebeple gelmeyen bütün öğrenciler “devamsız” olarak adlandırılır.

Türkiye’de ortaöğretime yeni başlayan öğrenciler ile mezun olan öğrenciler arasında %30’luk bir fark bulunmaktadır. Bu fark, ortaöğretime yeni başlayan 100 öğrenciden 30’unun akademik başarısızlık ya da devamsızlık gibi nedenlerden dolayı sistem dışına çıktığını göstermektedir (Altinkurt, 2008). 2013 yılında değiştirilen ortaöğretim kurumları yönetmeliğinde, öğrencilerin okula devamı zorunlu hale getirilmiş, devamsızlık yapan öğrencilerin durumlarının, aynı gün içinde velisine bildirilmesi zorunlu hale getirilmiş, ayrıca devamsızlığı alışkanlık haline getiren öğrencinin durumu, devamsızlığın her beşinci günü bitiminde velisine bildirilerek, varsa öğrencinin özür belgesini okul yönetimine teslim etmesi gerektiği bildirilmiştir. Özürsüz devamsızlığı 5 günü, toplam devamsızlığı 40 günü aşan öğrencinin velisi bilgilendirilerek okula devamının sağlanması istenmiştir. Devamsızlık süresi özürsüz 10 günü, toplamda 45 günü aşan öğrencilerin, ders puanları ne olursa olsun başarısız sayılacağı kabul edilmiş, ancak kaynaştırma ve özel eğitim gerektiren öğrencilerin toplam devamsızlık süresi 60 gün olarak kabul edilmiştir. Öğrencinin devamsızlık yaptığı süreye ilişkin özür belgesi veya yazılı veli beyanı, özür gününü takip eden en geç 5 iş günü içinde okul yönetimine verilmesi ve e-okul sistemine işlenmesi zorunlu hale getirilmiştir. Devamsızlık nedeniyle başarısız sayılan ve öğrenim hakkı bulunan öğrencilerin takip eden öğretim yılında okula devam ettirilmesi gerektiği vurgulanmış,

ancak sınıf tekrarı hakkı bulunmayanların okulla ilişkileri kesilerek Açık Öğretim Lisesi veya Mesleki Açık Öğretim Lisesine gönderilmesi zorunlu hale getirilmiştir (Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 2013). Devamsızlığı kontrol etmek için alınan önlemlere rağmen, devamsızlık bir sorun olmayı sürdürmüştür. Yapılan çalışmalar da devamsızlığın farklı nedenlerini ve alınabilecek önlemler üzerine odaklanmıştır.

Öğrencinin okula devamsızlığının aile, okul, öğretmen, sosyal çevre ve öğrenci kaynaklı olduğu dikkat çekmektedir. İlk olarak, okul kaynaklı nedenler; öğrencinin okulunu ve öğretmenlerini sevmemesi, okul içinde akranlarından gördüğü şiddet, ders başarısızlığı, okul idarecilerinin öğrencilere karşı tavır ve tutumları, okulun öğrenci yetenek ve seviyesine uygun olmaması, okulun sosyo-kültürel yapısının öğrencinin seviyesine uygun olmaması şeklinde sınıflandırılabilir (Adıgüzel ve Karadaş, 2013; Gökyer, 2012; Öztekin, 2013). Ulusal Eğitim İstatistikleri Merkezi'nin (1996) yapmış olduğu bir araştırmaya göre sosyo-ekonomik durumu iyi olmayan ailelerin yaşadığı mahallelerde bulunan okullarda öğrenciler daha çok devamsızlık yapmaktadır. Ayrıca devamsızlıkla ilgili tutarsız politikalar uygulayan okullarda (Epstein ve Sheldon, 2002), okul personeli ve aileler arasındaki iletişimin yetersiz olduğu, destekleyici bir tavır içinde olmayan öğretmenlerin görev yaptığı, sınıf içindeki öğrenci farklılıklarının göz ardı edildiği okullarda devamsızlık probleminin daha sık gözlemlendiği görülmüştür (Dougherty, 1999). Ancak, öğrencinin kendini iyi hissettiği, mutlu olduğu bir okulda, arkadaşlarından sevgi ve hoşgörü gören, okuduğu okula ait olma hissine sahip bireylerin okula devamsızlık yapmaktan kaçındıkları görülmektedir (Adıgüzel ve Karadaş, 2013). Kısacası, okuluna olumlu tepkiler geliştiren öğrencilerde devamsızlık davranışı eğilimi ne kadar az ise, okuluna karşı olumsuz tepkiler geliştiren öğrencilerde devamsızlık davranışı eğilimi o kadar fazladır.

Aile kaynaklı nedenlere bakıldığında, anne babanın eğitim durumu, öğrenci ile ilgilenme düzeyleri, ailelerin eğitime katılımı, aile içi çatışmalar ve ailelerin sosyo-kültürel özellikleri gibi nedenler dikkat çekmektedir (Gökyer, 2012). Reimer ve Smink' e (2005) göre de aile kaynaklı devamsızlık nedenleri; ailenin disiplin kurallarının tutarsız olması, aile içinde yaşanan tartışmalar ve ailenin çocuk üzerinde aşırı baskı kurmasıdır. Öztekin'e (2013) göre, ailenin çocuk yetiştirme tarzı, ailenin sosyo-ekonomik durumu, aile içi şiddet, ailenin hayata bakış açısı ve ailedeki zararlı alışkanlık tüketimi gibi nedenler öğrencilerin okula devamsızlığını etkileyen faktörlerdir.

Okul çevresinde öğrencileri çeken mekânların varlığı, çevrenin eğitimden beklentilerinin azlığı, çevrede örnek azlığı, çevre baskısı, okula karşı çevrenin oluşturduğu olumsuz yapı, kötü hava şartları ve ulaşım, çevre kaynaklı nedenler olarak sıralanabilir. Bunların yanında, öğrencilerden kaynaklanan nedenler ise öğrencinin okulu, dersleri, öğretmenlerini ve arkadaşlarını sevmemesi, ailelerine maddi olarak katkı için çalışmak zorunda olması, sınav kaygısı, sağlık problemleri, akran şiddeti, akademik başarısızlık, öğrencinin eğitimden bir beklentisinin olmaması, sigara, alkol ya da uyuşturucu kullanımı olarak sınıflandırılmaktadır. Öğrenciden kaynaklı en önemli nedenler arasında öğrencinin yaşadığı sağlık sorunları ya da başarılı olamama korkusu söylenebilir (Adıgüzel ve Karadaş, 2013; Gökyer, 2012; Öztekin, 2013). Liselerde öğrenim gören öğrenciler yaşları itibarıyla ergenlik dönemi içindedir. Bu dönemde meydana gelen fiziksel, ruhsal, duygusal değişimler kişiyi farklı farklı yönlerde etkilemektedir. Kendini fiziksel olarak beğenmeme, okuldan soğuma, okul yerine daha eğlenceli aktivitelere katılmak isteği, kendini arkadaşlarından küçük görme, çevresinden kabul görme isteği, yalnızlığı tercih etme, yaşanan psikolojik sorunlar ve ruhsal gelgitler de devamsızlığa neden olan bireysel faktörler olarak sıralanabilir (Kurdek, Fine ve Sinclair, 1995).

Öğretmenlerin öğrencilerine karşı sınıf içerisindeki olumlu bir tutum içerisinde olmaları öğrencilerin okula bağlılıkları üzerinde olumlu bir etki yaratmasına yardımcı olurken; öğretmenin sınıf içindeki otoriter tavırları ve sergilediği baskıcı davranışları, öğrencileriyle kurduğu iletişimde yetersizliği, öğrencilerin yapabildiklerinin üzerinde performans bekleme ve öğretmenin öğrencilere karşı ilgisizliği, öğretmen kaynaklı devamsızlık nedenleri arasında görülebilir (Ataman, 2001; Özbaş, 2010).

Eğitim kurumlarında devamlılık sağlanamadığı zaman, program çerçevesinde belirlenen hedef davranışlar kazandırılmamaktadır. Öğrenci merkezli eğitim- öğretim programları düşünüldüğünde, öğrencilerin güdülenmesi önemlidir. Çünkü güdülenmiş öğrencilerin başarı düzeyleri ve okula

devamlılık düzeyleri yüksektir. Derslere devamsızlığı fazla olan öğrencilerin ise güdülenme ve başarı düzeyleri düşüktür. Altinkurt (2008) araştırmasında, öğrencilerin akademik başarıları ile devamsızlıkları arasında ters yönde bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Yani, devamsızlığın artmasının okul başarısının düşüreceği düşünülmektedir. Yapılan alan yazın verilerine göre öğrencilerin okula ilişkin tutumları ile okula başarısı ve devamsızlığın birbiriyle ilişkili olduğu görülmektedir (Adıgüzel ve Karataş, 2013; Öztekin, 2013). İşte, bu noktada okul yöneticilerine büyük bir görev düşmektedir. Çünkü devamsızlık, okul idarecilerinin sürekli olarak düzenli bir şekilde takip etmesi gereken en önemli görevlerinden biridir. Ayrıca, sportif ve kültürel faaliyetler, teneffüs saatlerinin öğrencilerin ihtiyaçlarına göre ayarlanması, öğrencilerin kendilerini güvende hissedebilecekleri bir ortam oluşturulması gibi okul yönetimiyle ilgili etkinlikler öğrenci devamsızlıklarını etkileyen faktörler arasındadır (Altinkurt, 2008). Olumsuz okul iklimi ve daha önce bahsettiğimiz gibi okul politikalarının yetersizliği de devamsızlık nedenleri arasında sıralanmaktadır (Baker, Sigmon ve Nugent, 2001).

Öğrencilerin devamsızlık düzeylerini azaltmak ve ders devamlılığını arttırmak önemlidir. Çünkü özellikle meslek liselerinde öğrenim gören öğrenciler, meslek derslerinden eksik kaldıkları zaman ileriki yıllarda diğerlerine göre mesleki açıdan eksik olacaklar ve diğerlerine oranla düşük miktarda gelirler elde edeceklerdir. Daha az gelir elde eden ve ailesinin geçimini sağlamakta zorlanan bireyler ise bir ömür boyu mutsuz ve huzursuz olmaya mahkûmdurlar.

Genel olarak bakıldığında zaman her ortaöğretim kurumunun kendine yakıştırdığı belli başlı amaçları vardır. Bu kurumların hepsi, öğrencilerini gelecekteki hayatlarına en başarılı şekilde hazırlamak isterler. İşte bu noktada öğrencilerin devamsızlıkları onları olumsuz etkileyecektir. Çünkü planlanan bir müfredat içerisinde var olan derslerden devamsızlık nedeniyle eksik kalan öğrencilerin, diğer öğrencilere göre daha başarısız olması kaçınılmazdır. Genel liselerde bu açığın kapatılması, dershaneler ve özel derslerle mümkün iken, özellikle meslek liselerinde meslek dersleri için böyle bir imkan olmadığı için öğrencilerin bu açığı kapatması pek mümkün olmamaktadır.

Devamsızlık davranışı, öğrencilerin başarıları, ilerlemeleri, eğitimlerini sürdürmeleri, iyi bir meslek edinmeleri, toplumda iyi bir mevki sahibi olmaları ve kendi öz saygılarının gelişmesine de zarar verebilecek bir alışkanlık olarak görülmektedir (De Kalb, 1999). Öğrenci devamsızlıklarının azaltılabilmesi için öncelikle devamsızlık nedenleri belirlenmelidir. Ancak, yapılan alan yazın taraması sonucunda, Türkiye’de ortaöğretim kurumlarındaki öğrenci devamsızlıklarını konu alan çok az araştırmaya ulaşılmıştır (Adıgüzel ve Karadaş, 2013; Altinkurt, 2008; Gökyer, 2012; Öztekin, 2013). Bu araştırmaların hepsi, içerik olarak öğrenci devamsızlığının sebeplerini okul, aile, çevre ve öğrenci kaynaklı olarak gruplandırarak hangilerinin daha önemli olduğunu tartışmıştır. Ayrıca, Türkiye’de öğrenci devamsızlığının nedenlerine ilişkin olarak yapılmış bazı araştırmalar (Özbaş, 2010; Şanlı Kula ve Yıldız, 2014; Yıldız, 2012) daha çok ilköğretim kademelerinde devamsızlığı ele almaktadır. Ayrıca, okul yönetimlerinin devamsızlık konusundaki görüş ve önerilerini ortaya koyan araştırmalar (Pehlivan, 2006) oldukça sınırlıdır. Hâlbuki öğrenci akademik başarısını ve devamsızlığını etkileyen faktörlerden biri de okul yönetimleridir.

Sabancı Üniversitesi ERG -Eğitim Reformu Girişimi- (2012, s.25), platformu tarafından yapılan bir çalışmada, en yüksek okul terk oranları, meslek liseleri, imam-hatip liseleri ve resmi genel liselerde ortaya çıkmaktadır. Raporun ortaya koyduğu bu sonuca ek olarak, Uşak iline özgü devamsızlık istatistiklerini de yayınlamıştır. Buna göre 2011 yılında Resmi Genel Liselerde devamsızlık oranı %31,8 iken Resmi Mesleki-Teknik Ortaöğretimde bu oran % 37,3’tür. Bu durum Uşak ili genelinde devamsızlığın bir sorun olduğunu ancak Meslek ve Teknik Liselerde daha yoğun olarak karşılaşıldığını göstermektedir. Özellikle meslek liselerindeki devamsızlık, ülke kalkınmasında birinci derecede önem arz ettiği ve nitelikli insan gücü yetiştirmede çok etkili oldukları için göz ardı edilmemelidirler. Bu nedenle ülkenin ekonomik kalkınmasında nitelikli insan gücünün önemi açısından öğrencilerin devamsızlık nedenlerinin araştırılması, devamsızlığı önleyici planlar geliştirme açısından konunun meslek liseleri boyutunda araştırılması önem taşımaktadır.

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, bireyin hayatını olumsuz yönde etkileyen okul devamsızlığının nedenlerini ve olası çözüm yollarını yönetici ve öğretmen görüşlerine göre belirlemektir. Bu amaçla katılımcılara şu sorular yöneltilmiştir:

- 1- Okula devamsızlığın temel nedenleri hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
- 2- Devamsızlığın azaltılmasına yönelik önerileriniz nelerdir?

Yöntem

Bu araştırmada nitel yöntem kullanılmıştır. Uşak ili genelinde yer alan meslek liselerinde görev yapan 24 okul yöneticisinin (müdür ve müdür yardımcısı), bu liselerde görev yapan 8 rehber öğretmenin ve 20 meslek dersi öğretmeninin görüşleri alınmıştır.

Grup görüşmelerinde sorulara verilen cevaplar, bireylerin birbirleri ile etkileşimlerinden oluşur. Bireysel görüşmelerde akla gelmeyen hususlar, grup etkileşimi sonucunda bireylerin yaptığı açıklamalarla ortaya çıkabilir ve ek yorumlara da gidilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.151). Bu nedenle, detaylı görüşler elde edebilmek açısından okul devamsızlığı ile ilgili bir seminer esnasında yönetici, rehber öğretmen ve meslek dersi öğretmenlerinden gruplar oluşturulmuş ve kendi aralarında tartışarak görüşlerini yazmaları istenmiştir. Çalışmada dokuz tane grup oluşturulmuştur. Her bir grupta yönetici, meslek dersi öğretmenleri ve rehber öğretmenlerin bulunmasına dikkat edilmiştir ancak bir grupta rehber öğretmen yer almamaktadır. Bu amaçla, üç tane beş kişilik grup, beş tane altı kişilik grup ve bir tane yedi kişilik grup oluşturulmuştur. Grup çalışmaları iki günlük seminerin ikinci gününde gerçekleştirilmiştir. İlk gün, okul devamsızlığı ile ilgili bilgiler aktarılmış ve konu tüm boyutları ile tartışılmıştır. İkinci gün seminere katılan (52 kişi) ve gönüllü olarak bir araya gelen kişilerden oluşan gruplara çalışmanın amacı açıklanmış ve okul devamsızlığının nedenleri ile bu konuda getirilebilecek çözümlerini aralarında tartışıp maddeler halinde yazmaları istenmiştir. Yaklaşık bir saatlik çalışmanın sonunda, elde edilen veriler daha sonra “devamsızlığın sebepleri” ve “çözüm önerileri” şeklinde çözümlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek’e (2008, s.156) göre, araştırma sorularında kasıt araştırmanın amacını araştırılabilir halde ayrıntılı hale getirmektir. Bu nedenle sorunla yakından ilişkili olan yönetici ve öğretmenlerin görüşlerini daha detaylı olarak elde edebilmek için bu yaklaşım tercih edilmiştir. Ayrıca, çalışmanın sonunda her bir grubun görüşleri grup temsilcisi tarafından sunulmuş ve tam olarak anlaşılmayan ifadelerin açılımı sağlanmış ve sonuçlar not alınmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2008, s.256) nitel araştırmada geçerlik için araştırılan olay ya da olgu hakkında bütüncül bir resim oluşturulabilmesi için araştırmacının elde ettiği verileri ve ulaştığı sonuçları teyit etmesine yardımcı olacak bazı ek yöntemler (çeşitleme, katılımcı teyidi, meslektaş teyidi, vb.) kullanması gerektiğini belirtir. Bu çalışmada da katılımcı teyidi kullanılarak geçerlik sağlanmıştır. Ayrıca nitel araştırmalarda güvenilirliğin nicel araştırmalardaki gibi net olamayacağı, bu nedenle araştırma sürecinin açıkça ifade edilerek diğer araştırmacıların da bu süreci izleyebilmesine olanak sağlanmasının güvenilirlik için önemli olduğu (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.260) belirtilmekte olup, bu çalışmada da izlenen aşamalar açıkça sunulmuştur.

Bulgular

Okul Devamsızlığının Nedenlerine İlişkin Bulgular

Dokuz grup çalışması sonucunda yönetici ve öğretmen görüşlerine göre okul devamsızlığının olası nedenleri beş ana tema altında toplanmıştır. Bunlar, eğitim sisteminin kendisinden kaynaklanan nedenler, okul ve okul yönetiminden kaynaklanan nedenler, öğretmenlerden kaynaklanan nedenler, aileden kaynaklanan nedenler ve öğrenciden kaynaklanan nedenlerdir. Görüşler G1 (Grup 1)... G9 (Grup 9) şeklinde kodlanarak grup görüşü olarak verilmiştir.

Eğitim Sisteminden Kaynaklanan Nedenler

Katılımcılara göre, devamsızlığın asıl nedeni “eğitim sisteminin kendisinden kaynaklanan nedenlerdir”. Tüm gruplar da yönetmeliklerin öğrencilere 45 günlük devamsızlık fırsatı verdiğini ve öğrencilerin bunu bir hak olarak algıladıklarını, yani “sistemin öğrenci devamsızlığını desteklediğini” vurgulamışlardır. Ayrıca yine tüm gruplar “meslek liselerinin müfredatının diğer liselerden daha ağır olduğunu” ve “sınavsız giriş” nedeniyle daha az nitelikli öğrencilerin geldiğini ve diğer liselere göre daha zor bir müfredatın onları okuldan uzaklaştırdıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca “yönelme

sisteminin yetersizliğinden dolayı, öğrencilerin doğru meslek seçimi yapamadıkları” (G3, G4, G8) “yeniden yapılanmanın öğrenci devamsızlığını daha da arttıracaktır” (G5, G8), görüşleri belirtilmiş olup, özellikle eğitim sistemi ile ilgili devamsızlık nedenleri, yöneticiler ve öğretmenler tarafından asıl devamsızlık sebepleri olarak görülmüştür.

Okul ve Okul Yönetiminden Kaynaklanan Nedenler

Genel olarak bakıldığında, dokuz grup da “okullardaki sosyal etkinliklerin yetersizliği” ve “dersler ve sosyal faaliyetler için okulların fiziki ortamlarının yetersizliği” hususlarını okul ortamından kaynaklanan en önemli nedenler olarak görmekteyiz. Öğretmen ve yöneticilerin tamamı, okulların öğrencilere sundukları sosyal aktivitelerin sınırlı kaldığını, okulların gerek fiziki mekân gerekse maddi sınırlılıklar ve yoksunluklar nedeniyle öğrencilere farklı sosyal etkinlik fırsatı sunamadıklarını ve bu nedenle okul dışındaki mekânların öğrencilere daha cazip geldiğini dile getirmişlerdir. Kısaca belirtmek gerekirse, okul ortamının öğrenciler için çekici olmadığı ve okul yönetimlerinin de bu konuda yetersiz kaldıkları en önemli sebep olarak görülmüştür. Bu görüşleri sırasıyla “meslek liselerinin piyasa şartlarına uygun eleman yetiştirememesi” (G1, G3, G5, G6, G7), “yönetimin öğrencilere yönelik olumsuz tutum ve davranışları” (G1, G4, G5, G8), ve “meslek liselerinin eğitim teknolojileri konusunda geri kalması” (G2) şeklinde görüşler izlenmektedir.

Öğretmenlerden Kaynaklanan Nedenler

Önem sırasıyla değerlendirildiğinde öğretmenlerden kaynaklanan nedenlerin üçüncü sırada yer aldığı görülmüştür. Öğretmenlerden kaynaklanan devamsızlık nedenlerine bakıldığında, “öğretmenlerin iletişim becerilerinin yetersizliği” (G1, G5, G6), “öğretmenlerin motivasyonsuzluğu” (G2, G3, G6), “öğretmenlerin öğrencilere yönelik yanlış tutum ve davranışları” (G1, G8), “öğretmenin bilgi ve becerilerinin yetersizliği” (G9), “öğretmenlerin yenilik ve değişime açık olmamaları” (G7) gibi nedenler bu grup da devamsızlık nedeni olarak değerlendirilmiştir. Özellikle, öğretmenlerin öğrencilerle iletişim kurmakta yetersiz kaldıkları ve olumsuz tutum tavırlarıyla öğrencileri okuldan uzaklaştırdıkları ve öğrencilere olumlu rol model olamadıkları, kendilerinin motivasyonunun düşük olduğu dile getirilmiştir. Bazı öğretmenlerin de mesleki bilgi ve becerilerinin yetersiz kaldığı ve bunun da öğrenciyi sınıf dışına ittiği ifade edilmiştir. Yani öğretmenlerin, öğrencileri sınıfta tutabilecek, dikkatlerini çekebilecek düzeyde etkili yaklaşımlar kullanamadıkları ifade edilmektedir.

Aileden Kaynaklanan Nedenler

Aile ile ilgili sebeplere bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunun, “devamsızlık yapan öğrencilerin çoğunun bölünmüş ailelerden geldiği” (G3, G4, G6, G7, G8) hususunda hem fikir oldukları görülmüştür. “Aile içinde yaşanan sorunların öğrencilere etkisi” (G1, G2, G6, G8), “ailelerin öğrencilerden beklentisinin düşük olması” (G1, G2, G5), “ailelerin okuldan kopuk olmaları ve ilgisizliği” (G9), “aile içi iletişim eksikliği” (G7) gibi nedenler de devamsızlık nedeni olarak görülmüştür. Aile kaynaklı devamsızlık nedenlerine bakıldığında her bir sebebin diğeri ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Öğrencilerden Kaynaklanan Nedenler

Öğrencilerden kaynaklanan nedenlere bakıldığında, en önemli devamsızlık nedeni olarak “öğrencilerin gelecek kaygısı taşımaları” ve “aile desteğinden yoksun olmaları” tüm grupların fikir birliğine vardığı hususların başında gelmektedir. Bu sebeplerden dolayı, okula ve derslere karşı isteksiz oldukları, aileden kaynaklı nedenler ile okul ortamı ve yönetimi ile sistemden kaynaklanan nedenlerin de bunu desteklediği belirtilmiştir. Ayrıca gelecek kaygısı ile “öğrencilerin, dershaneye devam ederek başarılarını artırma düşünceleri” (G1, G8), taşınması da bir diğer neden olarak belirtilmiştir. Devamsızlık nedeni olarak ele alınan diğer faktörlerin “öğrencileri sigara, alkol ve zararlı madde kullanmaya ve çeteleşmelere” (G6) ittiğinin de altı çizilmiştir. “Özgüven eksikliği” ve “öğrencilerin öğretmenlere yönelik olumsuz tutumları” (G3) da ifade edilen nedenler arasındadır.

Devamsızlığın Azalmasına Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular

Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre devamsızlığın azaltılmasına yönelik alınabilecek önlemler aşağıda bütün olarak, maddeler halinde sıralanmıştır.

- 1- Yönetmeliklerin yeniden düzenlenmesi ve devamsızlığa fırsat verilmemesi
- 2- Müfredat programının ağırlığı ve karşılaşılan güçlükler konusunda bir üst makamın bilgilendirilmesi
- 3- İlköğretimden itibaren mesleki yönlendirmenin çok titizlikle yapılması
- 4- Meslek liselerinin müfredatlarının yeniden düzenlenmesi
- 5- Meslek liselerine öğrenci alırken en başarılı ve istekli öğrencilerin seçilmesi
- 6- Sanayi ve iş çevresi ile okullar arasında işbirliği ve iletişim sağlanması
- 7- Yönetimin öğrenci devamsızlığını sıkı takip etmesi ve aileleri bilgilendirmesi
- 8- Öğrencileri okulda tutabilecek sosyal aktivitelerin sayısını arttırmak. Bunun için de okullara gerekli maddi ve fiziksel imkânları sağlamak
- 9- Okul yönetimi, öğretmen, veli ve öğrenci iletişim ve işbirliğini arttırmak
- 10- Öğrencileri derslerde aktif kılacak yöntemlerin kullanılması
- 11- Öğretmenin kendini geliştirmesi ve yönetimin bu konuda destekleyici olması
- 12- Sorunlara öğrenci gözüyle bakmak ve destekleyici olmak
- 13- Okulu ve öğrencileri ilgilendiren her türlü kararda eğitimcilerin görüşlerinin alınması
- 14- Problemin çözümü için velileri ve sosyal çevreyi de sürece dâhil etmek
- 15- Okul yönetimlerini ve öğretmenleri uygulamalarında motive edici aktivitelere yer vermek.

Tartışma

Bu araştırmanın amacı öğrenci devamsızlığının nedenlerine ve çözüm yollarına ilişkin yönetici ve öğretmen görüşlerini belirlemektir. Öğrenci devamsızlığı ile ilgili araştırmalar bakıldığında öncelikle sayılarının sınırlı olduğu ve ilköğretim kademesinde devamsızlığın daha çok incelendiği dikkat çekmektedir. Ortaöğretim kurumlarında devamsızlık sebepleri konusunda yapılan araştırmaların (Adıgüzel ve Kardaş, 2013; Gökyer, 2012; Öztekin, 2013) sınırlı kaldığı, devamsızlık sebeplerinin de okul, aile, çevre ve öğrenciden kaynaklanan sebepler olarak ele alındığı görülmektedir. Bu araştırma bulgularında ise diğerlerinden farklı olarak “*eğitim sisteminden kaynaklanan devamsızlık sebepleri*” ön plana çıkmıştır. Meslek lisesi yöneticileri ve öğretmenlerine göre, öğrenci devamsızlığının asıl kaynağı eğitim sisteminin kendinden kaynaklanmaktadır. Sistem kaynaklı sebepler; “*sistemin öğrenci devamsızlığını, 45 günlük devamsızlığa fırsat vererek desteklediği*”, “*meslek liselerinin müfredatının diğer liselerden daha ağır olduğu*”, “*sınavsız giriş ile başarı düzeyi düşük öğrencilerin bu okulları tercih ettikleri*”, “*yönelme sisteminin yetersizliğinden dolayı, öğrencilerin doğru meslek seçimi yapamadıkları*” şeklinde sıralanmıştır.

Bu araştırmada, okul ortamı ve yönetiminden kaynaklanan sebepler, “*okullardaki sosyal etkinliklerin yetersizliği*”, “*dersler için ve sosyal faaliyetler için okulların fiziki ortamlarının yetersizliği*”, “*meslek liselerinin piyasa şartlarına uygun eleman yetiştirememesi*”, “*yönetimin öğrencilere yönelik olumsuz tutum ve davranışları*” ile “*meslek liselerinin eğitim teknolojileri konusunda geri kalması*” olarak görülmüştür. Adıgüzel ve Kardaş (2013), Gökyer (2012) ile Öztekin (2013) de araştırmalarında okul idarecilerin öğrencilere karşı olumsuz tavır ve tutumlarını, okulun öğrenci yetenek ve seviyesine uygun olmamasını, okulun sosyo-kültürel yapısının öğrencinin seviyesine uygun olmaması gibi sebepleri okul kaynaklı devamsızlık sebepleri olarak sıralamışlardır. Altınkurt (2008) tarafından yapılan araştırmada da araştırmaya katılan öğrencilerin yarısı devamsızlık nedeni olarak okul yönetimini belirtmişlerdir. Öğrenciler, bu araştırma sonuçları ile tutarlı biçimde boş derslerinde ve öğle aralarında okulda yeterli sosyal etkinlik olmamasını devamsızlığın nedenlerinden biri olarak ortaya koymuşlardır. Bu araştırmada da “*okullardaki sosyal faaliyetlerin yetersizliği*”, meslek lisesi yöneticileri ve öğretmenleri tarafından önemli bir devamsızlık nedeni olarak görülmüştür. Ancak, okul yönetimlerinin fiziksel ve maddi sınırlılıklar nedeniyle farklı aktiviteler sunmalarının zorlukları vurgulanmıştır. Epstein ve Sheldon (2002) devamsızlıkla ilgili tutarsız politikalar uygulayan okullarda devamsızlığın sorun olduğunu belirtmişlerdir.

Öğretmenlerden kaynaklanan devamsızlık nedenleri, “*öğretmenlerin iletişim becerilerinin yetersizliği*”, “*öğretmenlerin motivasyonsuzluğu*”, “*öğretmenlerin öğrencilere yönelik yanlış tutum ve davranışları*”, “*öğretmenlerin bilgi ve becerilerinin yetersizliği*” ve “*öğretmenlerin yenilik ve değişime açık olmamaları*” olarak sıralanmıştır. Gökyer (2012) de ortaöğretim kurumlarında öğrenci devamsızlığının nedenlerine ilişkin araştırmasında bu araştırma sonuçlarıyla tutarlı biçimde, “*öğretmenlerin öğrencilere yönelik alaycı ve küçük düşürücü tutum ve davranışlarını*” önemli devamsızlık davranışlarından biri olarak ortaya koymuştur. Ayrıca, öğrenciler en önemli devamsızlık kaynağının “*öğretmenler*” olduğunu belirtmişlerdir.

Aile ile ilgili sebeplere bakıldığında, “*devamsızlık yapan öğrencilerin çoğunun bölünmüş ailelerden geldiği*”, “*aile içinde yaşanan sorunların öğrencilere etkisi*”, “*ailelerin öğrencilerden beklentisinin düşük olması*”, “*ailelerin okuldan kopuk olmaları ve ilgisizliği*”, “*aile içi iletişim eksikliği*” gibi nedenler dikkat çekmektedir. Pehlivan (2006) da liselerde yaptığı araştırmasında ailevi sorunlar ve ailenin eğitim düzeyinin düşük olmasını devamsızlık sebeplerinden biri olarak bulmuştur. Gökyer’in (2012) araştırmasında ise aksine, devamsızlıkla en az ilişkili sebepler, aile ve arkadaş ilişkileri olarak tespit edilmiştir. Reimer ve Smink (2005) aile içinde yaşanan tartışmaları ve ailenin çocuk üzerinde aşırı baskı kurmasını devamsızlık sebebi olarak değerlendirmiştir.

Öğrencilerden kaynaklı devamsızlık nedenlerine bakıldığında, “*öğrencilerin gelecek kaygısı taşımaları*”, “*aile desteğinden yoksun olmaları*”, “*öğrencilerin, dershaneye devam ederek başarılarını artırma düşünceleri*”, “*öğrencilerin sigara, alkol ve zararlı madde kullanmaları ve çeteleşmeleri*”, “*özgüven eksikliği*” ve “*öğrencilerin öğretmenlere yönelik olumsuz tutumları*” devamsızlık nedenleri olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılar, öğrenci kaynaklı gibi görünen bu nedenlerin aile, okul ve çevre kaynaklı nedenlerden beslendiğini de dile getirmişlerdir.

Katılımcıların devamsızlığın çözümüne ilişkin olarak ortaya koydukları öneriler de genel olarak meslek liselerinin mevzuatında ve bu okulların müfredatında değişikliğe gidilmesi, okul-aile ve öğrenci iletişiminin, öğrenci-öğretmen iletişiminin güçlendirilmesi üzerinde odaklanmaktadır. Ayrıca, öğrencileri okulda tutabilecek çeşitli aktivitelerin sunulması ve bunun için de okulların maddi ve fiziki koşullarının iyileştirilmesi, öğrencileri derslerde aktif kılacak yöntemlerin kullanılması, sorunlara öğrenci gözüyle bakmak ve destekleyici olmak gibi öneriler getirilmiştir. Yıldırım ve Dönmez (2008) de özellikle sınıf içinde geçen zamanın çeşitli etkinliklere dağılımı, zamanın ders dışı etkinliklerle harcanmaması, sıkıcılığın önlenmesi, öğrencinin zamanının çoğunu sınıfta ve okulda geçirmesinin sağlanması yoluyla öğrencilerin motivasyonunun artırılabilirliğini ve sorunun çözümüne katkı sağlanabileceğini belirtmektedir.

Sonuç olarak, meslek liselerinde öğrenci devamsızlığının bir sorun olduğu, sorunun da bu okulların sistemdeki yerinden kaynaklandığı ve yönetmeliklerin devamsızlığa yol açtığı, okulların sosyal ortamlarının sınırlılığı, bölünmüş aileler ile aile içi tartışmalar, ailelerin öğrenciye ve okula ilgisizliği gibi nedenlerin önemli olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin ve okul yönetiminin öğrencilere yönelik tutumlarının da bir sebep olduğu ve öğrencilerin bunlardan dolayı devamsızlığa yöneldiği belirtilmiştir. Devamsızlık sorununun çözümü için okul yönetiminin okul ortamında öğrencileri tutabilecek ve eğlenceli vakit geçirebilecek etkinlikler planlamasının ve öğretmenlerin de sınıf ortamında katılımı sağlayacak ılımlı sınıf iklimi yaratmalarının etkili olabileceği söylenebilir. Ayrıca, mevzuat ve müfredattan kaynaklanan sorunların üst yönetime bildirilmesi de oldukça önemlidir. Sorunun çözümünün tek bir faktördeki iyileştirmelerle mümkün olmayacağı, Bakanlık, il milli eğitim müdürlüğü, okul yönetimi, öğretmen, veli işbirliği ve dayanışması ile yakından takip edilerek çözülebileceği umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, A. ve Karadaş, H. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin okula ilişkin tutumlarının devamsızlık ve okul başarıları arasındaki ilişki. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 49-66.
- Altınkurt, Y. (2008). Öğrenci devamsızlıklarının nedenleri ve devamsızlığın akademik başarıya olan etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 129-142.
- Ataman, A. (2000). Sınıf içinde karşılaşılan davranış problemleri ve bunlara karşı geliştirilen önlemler. L. Küçükahmet (Yay. Haz.). *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar* içinde (ss.171-191). Ankara: Nobel Yayınları.
- Baker, M.L., Sigmon, J. N. & Nugent, M.E. (2001). Truancy reduction: Keeping students in school. *Juvenile Justice Bulletin*, 1-16. 7 Mart 2014 tarihinde <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojridp/188947.pdf> adresinden erişildi.
- Clifford, M.A. (2005). Parents must take responsibility for truant students. <http://www.ohioabar.org/pub/lycu/index.asp?articleid=282> adresinden erişildi.
- De Kalb, J. (1999). Student truancy. *ERIC Digests* 125, 1-7. 4 Şubat 2014 tarihinde <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED429334.pdf> adresinden erişildi.
- Dougherty, J. W. (1999). Attending to attendance. *Phi Delta Kappa Fastbacks*, 450, 7-49.
- DPT. (2001). *Nitelikli insan gücü meslek standartları düzeni ve sosyal sermaye birikimi özel ihtisas komisyonu raporu* (Yayın no: 2577). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- MESS. (2014). *Rekabet gücü sıralamasında 39'ncuyuz*. 10 Ocak 2014 tarihinde <http://www.mess.org.tr/ti.asp?eid=4555&icid=0> adresinden erişildi.
- ERG. (2012). *Meslek eğitiminde kalite için işbirliği. Mesleki ve teknik eğitimde güncellenmiş durum analizi*. İstanbul: İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Epstein, J.L. & Sheldon, S.B. (2002). Present and accounted for improving student attendance through family and community involvement. *Journal of Educational Research*, 95, 308-318.
- Giresun İli Valiliği (2013). *Giresun ili valiliği milli eğitim müdürlüğü orta öğretim kurumları öğrenci devamlılığının artırılması eylem planı*. 13 Şubat 2014 tarihinde <http://www.giresun.meb.gov.tr> adresinden erişildi.
- Gökçer, N. (2012). Ortaöğretim okullarındaki devamsızlık nedenlerine ilişkin öğrenci görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20 (3), 913-938.
- Kurdek, L., Fine, M. & Sinclair, R. (1995). School adjustment in sixth graders: parenting transitions, family climate, and peer norm effects. *Child Development*, 66, 153.
- Ortaöğretim kurumları yönetmeliği (2013). Resmi Gazete. Yayın Tarihi: 7 Eylül 2013. Sayısı: 28758.
- Özbaş, M. (2010). İlköğretim okullarında öğrenci devamsızlığının nedenleri. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 32-44.
- Öztekin, Ö. (2013). *Lise Öğrencilerinin Devamsızlık Nedenlerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Pehlivan, Z. (2006). *Resmi genel liselerde öğrenci devamsızlığı ve buna dönük okul yönetimi politikaları (Ankara ili örneği)*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Reimer, M. & Smink, J. (2005). Fifteen effective strategies for improving student attendance and reducing truancy. *National Dropout Prevention Center/Network*, Clemson University, 1-36. 3 Nisan 2014 tarihinde www.ct.gov/opm/lib/.../CjJjyd/.../AtaStrategies adresinden erişildi.
- Stoll P. (1990). Absent pupils who are officially present. *Education Today*, 40 (3), 22-5.
- Yıldırım, M.C ve Dönmez, B. (2008). Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı uygulamalarının sınıf yönetimine etkileri üzerine bir çalışma. *İlköğretim Online*, 7(3), 64-679.
- Yıldız, M. (2011). *İlköğretim okulu öğrencilerinin devamsızlık nedenlerinin araştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.